

*Денисик Г.І. доктор географічних наук, професор,
Стефанков Л.Л. доктор філософії (PhD), старший викладач,
Козловський Я.В. магістрант
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
природничо-географічний факультет, кафедра географії
geographydepartment@vspu.edu.ua*

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВИЛА ТРІАДИ В НАУКАХ ПРО ЗЕМЛЮ

У природничій та історичній географіях, а також ландшафтознавстві складною і зовсім не вирішеною проблемою є проблема поділу цілого на частини. І як наслідок – суб'єктивізм при вирішенні питань типології (географія), періодизації (історія), неузгодженість у поділі географічних об'єктів, історичних подій і, загалом, природничих та суспільних процесів і явищ. У зв'язку з цим необхідним є ширше використання правила тріади.

Правило тріади – своєрідна основа (ключ) процесу детального пізнання будь-якого географічного чи історичного об'єкту. Воно дає можливість розділити ціле на тісно взаємопов'язані між собою частини. Правило тріади, зокрема в географії, виходить з того, що властивості географічного об'єкту змінюються у відомому напрямі від однієї його зовнішньої межі до іншої, і це дозволяє розрізнити в об'єкті три частини – середню, з найбільш характерними для нього ознаками, та дві бокові, що знаходяться під впливом і мають окремі риси суміжних об'єктів. Географічні тріади надзвичайно різноманітні. Виділяють тріади масштабні, розмірні, екологічні, вузькокомпонентні, ландшафтні та інші. Правило тріади в ландшафтознавчих дослідженнях широко використовують науковці кафедри географії Вінницького педуніверситету. Зокрема: Вальчук О.М. [1] в структурі дорожніх ландшафтів виділила власне антропогенні ландшафти, ландшафтно-інженерні та ландшафтно-техногенні системи; Чиж О.П. [3] поліські ландшафти у межах України розділила на макро-, мезо- і мікрорівні, використала правило тріади і в дослідженнях висотної диференціації Подільських полісь; Шмагельська М.О. осередкові процеси в ландшафтних комплексах теж поділяє на мікро-, мезо- і макропроцеси.

В історико-географічних дослідженнях особливо цікавими є часові тріади. Досвід показує, що реальне пізнання сучасних природних компонентів та ландшафтних комплексів можливе через виділення історико-географічних "зрізів" (пластів) їх формування та складання відповідних рядів карт. Таких карт може бути багато, але обов'язковими з них є три: натуральних, періоду корінних змін та сучасних ландшафтних комплексів. Це ж стосується й окремих геокомпонентів. Зокрема добре відома тріада стосовно відносного віку рельєфу: стадія молодості – стадія зрілості – стадія старіння. Аналогічні стадії прослідковуються в розвитку антропогенних ландшафтів. Іншого плану часова тріада – етапи розвитку ландшафтної сфери Землі: добіогенний – біогенний – антропогенний. Зовнішнім межах часових тріад тут відповідають крайні часові зрізи, а середня частина, хоча і не є "типовим ядром", зате добре передає стан об'єкту на зрілій стадії його розвитку.

Важливе прикладне значення тріади – в можливостях її широкого використання як першого варіанту класифікації досліджуваного об'єкту. Різноманіття досліджуваних об'єктів породжує й різноманіття тріад як робочих гіпотез. Правило тріади зберігає своє значення при вивченні всіх геокомпонентів та ландшафтних комплексів.

1. Денисик Г.І., Вальчук О.М. Дорожні ландшафти Поділля. – Вінниця: Теза, 2005. – 178с.
2. Денисик Г.І., Тімець О.В. Ландшафти річкових долин: правило тріади і осередкові процеси. / Річкові долини. Природа – ландшафти – людина. – Чернівці - Сосновець: Рута, 2007. - С. 23-26.
3. Чиж О.П. Антропогенні заповідні об'єкти Лісостепових полісь. / Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія. – Вінниця, 2007. – Випуск №13. – С. 117-122.